

Absalons Brev til Roskilde Mariekloster.

Studie i roskildensisk og lundensisk Brevvæsen paa Absalons Tid.

Blandt de faatallige Diplomer og Breve, der er facsimileret i Palæografisk Atlas, findes eet, der almindelig betegnes som værende uægte¹. Da Brevet, hvis det er ægte, er det ældste i Original bevarede danske Privatdokument og det eneste i Urhaandskrift bevarede Absalonsbrev, er det ikke helt uinteressant at faa et bestemt Svar paa Spørgsmaalet om Ægtheden. Svaret kan gives ved Hjælp af en palæografisk-diplomatisk Undersøgelse. Den Undersøgelse, v. Buchwald² og Weeke³ underkastede Brevet, var palæografisk og mundede ud i et blot Skøn. Det siger sig selv, at en palæografisk Undersøgelse af Dokumentet maa vanskeliggøres stærkt derved, at Sammenligningsmateriale saa godt som fuldstændig savnes, idet vi fra 12. Aarh. kun har bevaret endnu tre Originaler af Breve og det tilmed alle Kongebreve. En diplomatisk Undersøgelse lettes derimod ved, at ikke ganske faa Absalonsbreve er fuldstændig bevaret i paalidelige Afskrifter, saa at vi kan faa Klarhed over, hvor en Del af dem er skrevet, og belyse Ærkebispebrevenes Forhold til Roskildebrevene.

Naar Buchwald erklærede Brevet for uægte, kunde han

¹ Kaalund: Palæografisk Atlas I, Dansk Afdeling LI efter Originalen i RA. Vidisse AM. XIX, 9.

² Zeitschr. f. Schlesw. Holst. Lauenb. Gesch. VII, 291 f.

³ Arkiv f. nord. Fil. XXI, 197.

kun støtte sin Paastand ved Hjælp af Skriftens Ejendommeligheder, den formelle Affattelse af Dokumentet undersøgte han ikke. Skriftkarakteren, mente han, udviser »einen gewissen Aufwand von Mühe, den ich mir am leichtesten durch sorgfältiges Nachbilden einer echten Urkunde erkläre«. Og at Dokumentet maa være en saadan Efterligning, viser han ved at paapege, at Vidnernes Underskrifter med Subskriptionstegn er skrevet af samme Haand, der ogsaa har skrevet Teksten. Det er hans eneste Argument. Spørger man om Motivet og Tidspunktet, giver han til Svar, at Forfalskningen stammer fra Midten af 13. Aarh., fra hvilken Tid der haves en ægte Vidisse (1259, 7. Sept.). Forfalskningen er da fabrikeret umiddelbart før Vidimeringen, der har gjort den offentlig bekendt, og skal være foretaget af Jakob Erlandsen — hans Person borger ikke for Ægtheden af den vidimerede Original, tværtimod, han er lige sluppet ud af Fangenskab og væbner sig til ny Modstand mod Kongemagten. Hans vigtigste Hjælp her er Cistercienserne. »Und nun dürfen wir nicht vergessen, St. Marie zu Roskilde ist ein Cistercienserinnenstift.« Han køber deres Hjælp ved alle Midler, i dette Tilfælde ved at understøtte Forfalskningen.

Tydelig under Indflydelse af Buchwalds Meninger udtalte Weeke: »Alt i alt synes den som skrev Dokumentet at have lagt an paa at give det et Præg af at være ældre end det virkelig var.« Sin Dom bygger han paa et Par palæografiske Ejendommeligheder ved Brevet. Som Forkortelsestegn anvendes hyppigst den vandrette Streg med Tødler over, men snart mangler Stregen, snart Tødlerne; i Begyndelsen af Brevet findes paa to Steder et mærkeligt afvigende D, og et ligesaa usædvanligt R forekommer ikke uligt det angelsaksiske, og endelig er NT-Ligaturen misforstaaet i collaudant.

Buchwalds Indvending er rejst paa en Tid, da den diplomatiske Forskning kendte meget lidt til Vidneunderskrifter. Den beror paa den ganske ubeviste Forudsætning, at Vidneunderskrifterne normalt skal være egenhændige eller i det

mindste forsynet med en egenhændig Signatur. En saadan Forudsætning kan imidlertid ikke opstilles — tværtimod. Egenhændig Underskrift forekommer vel regelmæssig i senromerske Papyrusdiplomer, men i 10. Aarh. erstattes først de længere Formler af kortere, hvorefter det tillades at indskrænke Egenhændigheden til selve Navnet eller til en Kors-signatur. Efter Midten af 11. Aarh. bortfalder i visse Tilfælde ogsaa denne Signatur, og i Løbet af 12. Aarh. bliver det Regel, at Vidnelisten helt udfærdiges af Skrивeren. Vanskeligheden ved at skaffe skrivedygtige Vidner er Aarsag til denne Udvikling. Overensstemmende hermed forlanges egenhændig Vidneunderskrift aldrig i Lovene; Vidnernes korporelige Forhold til Dokumentet bestaar i Haandspaalæggelsen. Selv hvor en Signering karakteriseres som Vidnets signum manus, maa man ikke paa Forhaand gaa ud fra at Signeringen er egenhændig; ofte er Ordet signum ved Ligatur forbundet med selve Signeringen, Korset¹. Det er da ikke et Tegn paa Brevets Uægthed, at Underskrifterne ikke er egenhændige — tværtimod, det er i Overensstemmelse med Tidens Sædvane og taler til Gunst for Ægtheden.

Weekes Indvendinger er rettet mod Skrivefejl og Inkonsekvenser i Anvendelsen af Bogstavformer. Hvad Skrivefejlene angaar, maa man imidlertid erindre, at disse ingen- somhelst Betydning maa tillægges, naar det gælder om at skelne mellem ægte og uægte og Paavisningen af Inkonsekvenser er brugbar som Indvending mod Buchwalds Anskuelse, at Diplomet skulde været skrevet »durch sorgfältiges Nachbilden einer echten Urkunde«; for øvrigt foreligger der aldeles ikke nogen Misforstaaelse hos Skrивeren, hvad NT-Ligaturen angaar, han har blot anvendt et Kapital-N overensstemmende med det, hvormed han indleder Dokumentet. Bogstavformerne er ganske normale for det 12. Aarh.s sidste Halvdel. R har ganske vist ikke Skaffet forlænget under Linien som i 1135-Brevet og Bisp Gunners Privilegium 1202, men samme Type træffes almindeligt udenfor

¹ Bresslau: Handbuch der Urkundenlehre, 2. Udg. II, 206—9. — Redlich: Urkundenlehre III, 95 f.

Danmark¹. Der kan da ikke, saa vidt jeg kan skønne, ad palæografisk Vej rettes nogen Indvending mod Ægtheden af Brevet. Hægstad gaar da ogsaa i sin Oversigt over den danske Palæografi² ud fra, at Brevet er ægte³.

At ingen plausible Indvendinger ad palæografisk Vej kan rejses mod Brevet, godtgør imidlertid ikke, at Brevet ikke kan være uægte. Spørgsmaalet lader sig først sikkert afgøre ved en Undersøgelse af Brevets Diktat og Indhold.

Dets Ordlyd er følgende:

In nomine sancte et indiuidue trinitatis tam presenti quam future in christo regenerande posteritati. Ego Absalon, non humanis meritis, sed diuina in me ordinante gracia, roskildensi sedi et ecclesie addictus episcopus, notificare dignum duxi et fidelium memorie commendare, quod claustrum sancte marie in ciuitate roskildense, nouella fundatione irrigatum et pio iuuantium labore constructum, subscripta dote dotauerim, sperans in resurrectione beatorum me recepturum pro paruis magna, pro terrenis celestia, pro temporalibus sempiterna, videlicet uniuersam decimationem nostram in ciuitate roskildense perpetuis temporibus colligendam et mansionem nostram in Hofwum cum omnibus adiacentibus et adhuc adiuuante domino inibi conquirendis per nos superius nominato loco et sanctimonialibus locum colentibus tradidi et uulgari consuetudine super altare scottai, multis fidelibus astantibus clericis et laicis et rem legaliter gestam intuentibus intuitam quoque, quamdiu uiuunt, testificantibus. Ne qua igitur ecclesiastica secularisue persona moderna siue futura dubia pro certis recipiat et de canonica collatione credula non permaneat, presenti paginam istam imaginis nostre inpressione munimus et confirmamus et successorum

¹ Arndt-Tangl: Schrifttafeln 87 (fra 1183).

² Hoops Reallexicon III: Nordische Schrift.

³ Et ejendommeligt Forsvar for Ægtheden fremkom 1895 ved Hans Olrik (Konge og Præstestand II, 202): »Dr. B. s Mistanke», skriver han, »er vakt ved, at alle Underskrifterne er skrevne med den samme Haand. Men her har den skarpsindige Gransker misforstaaet Forholdet. Sagen er nemlig, at Absalons Brev jo kun haves i Jakob Erlandsøns Vidisse, og Underskrifterne hører følgelig med til det vidimerede Brev, hvorfor de af gode Grunde ikke kan vise forskellig Haandskrift.» En Henviisning til Repertoriet I, 1894—95, udat. 20 og 288 er tilstrækkelig til at klargøre, hvem der har misforstaaet Forholdet.

nostrorum episcoporum omnium que christi fidelium oculis et credulitati perpetuo inspiciendam relinquimus.

Ego Symon abbas de Sora ss. Ego Ysaac prepositus ss. Fratres de Hospitali in Hirusalem subscripserunt. Ego Walterus huius episcopi capellanus ss. Clerici multi et laici fideles astantes et hec uidentes, licet manibus non subscribant, corde et deuotione actionem sacre donationis approbant et colaudant.

Invocationen: In nomine sancte et indiuidue trinitatis, findes ligelydende i Absalons Brev til Esrom 1174, 25 Febr.¹. Samme *Invocatio* træffes i et udateret Brev til Ringsted², hvis Titel, ego A. Roskildensis ecclesie episcopus, imidlertid ikke viser, om Udstederen er Absalon. Den nærstaaende *Invocatio*: in nomine patris et filii et spiritus sancti findes i Brevet til Esrom udat. 1164—70 og til Roskilde o. 1180³. Endelig findes højtidelig udvidet *Invocatio*, Kombinationen af de to foregaaende, i to Breve til Sorø o. 1167 og efter 1171⁴. I Absalons Brev til Ringsted o. 1171⁵ findes den afkortede *Invocatio* in nomine sancte Trinitatis, der genfindes i Valdemar 1.s Brev til Ringsted 1177, 23 Maj⁶. I de øvrige af Absalons Breve mangler *Invocatio*.

Efter *Invocatio* følger *Inscriptio*. Samme Rækkefølge træffer vi i Brevet til Esrom 1164—70⁷ og Ordlyden i de to Breve *Inscriptio* er hinanden meget nærstaaende⁸. Universelle *Inscriptioner* findes i øvrigt kun sparsomt⁹.

Intitulatio indledes med ego, som i de fleste af Roskilde-

¹ Cod. Esrom., 95.

² Repertoriet I, udat. nr. 19, hvor Udstederen antages at være Absalon.

³ Cod. Esrom., 114; Dipl. A. M. I, 42.

⁴ Dipl. A. M. I, 251 og 250.

⁵ Dipl. A. M. I, 29.

⁶ Dän. Bibl. III, 139.

⁷ Cod. Esrom., 114.

⁸ Tam presenti quam future in Christo regenerande posteritati — tam presenti fidelium universitati quam futuræ in Christo nascenti posteritati in perpetuum.

⁹ Dipl. A. M. I, 41, 48, 52; alle ens: Omnibus in Christo fidelibus tam posteris quam presentibus in perpetuum.

bisp Absalons Breve med Undtagelse af tre til Æbelholt¹ og et udateret til Esrom². Derimod har næsten alle Ærkebisp Absalons Breve Intitulatio uden ego. Kun Brevene til Roskilde o. 1180 og o. 1199 har ego-Indledning³. Det første Brevs Intitulatio skiller sig ud fra de øvrige Ærkebispeintitulationer ved hverken at nævne Absalon som Legat eller Sveriges Primas. I Formuleringen af Intitulatio til Brevet til Roskilde Marie Kloster⁴ maa særlig mærkes den udarbejdede Devotionsformel, der klinger festligere end det almindelige stereotypede *dei gratia*. I Brevet til Esrom⁵ træffes den samme særegne Devotio, der i sig selv er tilstrækkelig til at vise Diktatfællesskab. Devotio træffes i øvrigt kun i de to Breve til Sorø⁶ og Brevet til Esrom 1174⁷.

Publicationen i Roskildebrevet⁸ er ret særegen. Udtrykket *dignum duxi* træffes dog ogsaa i det udaterede Brev til Ringsted⁹. I Brevene til Sorø o. 1167 og efter 1171 og i Brevet til Ringsted o. 1171 og til Esrom 1174¹⁰ mangler Inscriptionen, men erstattes af en inscriptioagtig *Publicatio*, kun lidet varieret¹¹.

Efter *Publicationen* følger en udviklet *Narratio*, der, idet den efterfølges af en *Confirmatio*, erstatter *Dispositio*. Den giver os først Adressen, derefter Motiverne til Gaven i almin-

¹ Dipl. A. M. I, 31; S. R. D. VI, 37; Dipl. A. M. I, 41.

² Cod. Esrom., 93.

³ Dipl. A. M. I, 42; Rosenvinge: Bemærkninger om Panteret, 5 f.

⁴ Ego Absalon, non humanis meritis, sed diuina in me ordinante gracia, roskildensi sedi et ecclesie addictus episcopus.

⁵ Cod. Esrom., 114; mærk ogsaa Titlens Roskildensis ecclesie *vocatus* episcopus.

⁶ Dipl. A. M. I, 251 og 250: Humilis minister.

⁷ Cod. Esrom., 95: Licet indignus.

⁸ Notificare dignum duxi et fidelium memorie commendare, quod.

⁹ Repertoriet I, udat. nr. 19.

¹⁰ Dipl. A. M. I, 251 og 250; Dipl. A. M. I, 29; Cod. Esrom., 95.

¹¹ Notum facimus vniuersis sancte matris ecclesie filiis quia; notum facio vniuersis sancte matris ecclesie filiis quia; notum sit vniuersis sancte matris ecclesie dilectis filiis selandensibus clericis et laicis tam futuris omnibus quam præsentibus quod; vniuersis eiusdem sancte ecclesie filiis tam presentibus quam futuris notum facio quod.

delige arengaagtige Udtryk og saa i anden Del — indledet med videlicet — Fortegnelse over de enkelte Dele i Gaven: Uniuersam decimationem nostram in ciuitate roschildense perpetuis temporibus colligendam samt en Gaard (mansio) i Hofwum. Formuleringen af den arengalignende Motivering¹ minder noget om Formuleringen i Dokumenter til Ringsted, der er udfærdiget her². Udtrykket træffes ogsaa i det udaterede Brev til Ringsted, der formodes at have Absalon til Udsteder³. Efter Specifikation af Gaven følger en interessant Bemærkning om den Retshandling, der er gaaet forud for Dokumenteringen: Uulgari consuetudine super altare scotauit, multis fidelibus astantibus clericis et laicis et rem legaliter gestam intuentibus intuitam quoque, quamdiu uiuunt, testificantibus. Den er særlig vigtig, fordi vi i de ældste danske Dokumenter kun sjældent træffer Bemærkninger, der tager direkte Sigte paa den de fleste Dokumenteringer forudgaaende formale Retshandling. Vi faar her Oplysning om Stedet: super altare og faar at vide, at en bestemt uulgaris consuetudo overholdtes⁴, og at Vidner, clerici et laici, overværede Retshandlingen for at vidne, quamdiu uiuunt. Den sidste tilsyneladende overflødige Bemærkning er affødt af den Reaktion, der er indtraadt overfor det blotte Vidnebevis; man er klar over dets begrænsede Værdi og lægger større Vægt paa selve Dokumenteringen i et subjektivt formuleret Udstederdokument bevidnet ved Seglet. En lignende Bemærkning om Retshandlingen træffer vi samtidig i Valdemar 1.s Brev til Esrom 1174⁵. Den Retshandling, der er tale om, er

¹ Sperans in resurrectione beatorum me recepturum pro paruis magna pro terrenis celestia pro temporalibus sempiterna.

² Eskils og Valdemar 1.s Breve 1170 og 23/2 1177; jfr. Köcher i H. T. 9. R. II, 137.

³ Rep. I, udat. 19: Sperans me in resurrectione partem cum his habiturum qui domum Domini bonis terrenis ampliari studuerunt.

⁴ Ogsaa i Brevet til Esrom 1164—70, Cod. Esrom., 114, betegnes Retshandlingen som uulgaris scotacio.

⁵ Cod. Esrom., 95: Terram super altare more terre scutauit et alia similiter vice quo magis ratum videretur in ciuitate Lundensi coram me et multis optimatibus meis eundem scutacionis modum sollempniter et deuotissime spontanei voluntatis arbitrio iterauit.

Skødningen (scutatio)¹. Den consuetudo, der skal overholdes, kan næppe være den, der omtales i Anders Sunesøns Parafraze af Skaanske Lov under Overskriften, quid sit scotatio²; thi den eneste Skik, Parafrazen omtaler, — at kaste Jorden i Modtagerens udbredte Kappe — kan sikkert ikke forliges med de to Breves Meddelelse om, at Overdragelsen foregik super altare. Den er da rimeligvis foretaget paa den Maade, der foreskrives i Innocens 3.s Brev til Absalon 1198, 16 Nov.³: Anbringelse paa selve Alteret af en Græstørv fra Jordstykket indsvøbt i et Klæde. Denne Tilskødningsskik er oprindelig angelsachsisk⁴, og som vor ældste Dokumenterings-skik er sikkert ogsaa Formerne for Retshandlingerne overtaget vestfra, og det er da denne Skik, vi finder overholdt i de ældste Dokumenter, hvor Skødning er gaaet forud for Dokumenteringen⁵. I Slutningen af 12. Aarh. kommer imidlertid en anden Skik op, mindre højtidelig, idet man lader Skødningen foregaa paa Objektet⁶ og overholder en dertil egnet Sædvane. Absalons Henvendelse til Innocens 3. viser tydelig, at Kirken ikke ret har vidst, hvorledes den skulde forholde sig til denne ny tyske Sædvane, men i Svaret fra Innocens sidestilles de to Handlingsformer som hinanden jævnbyrdige, og den mindre højtidelige vinder øjensynligt i den Grad Terræn, at Anders Sunesøn i sin Parafraze blot omtaler denne. Absalons Forespørgsel hos Paven drejede sig i første Række om testamentariske Gaver, og en rum Tid er det da ogsaa Skik, at Overdragelserne foretages i levende Live⁷. I visse Tilfælde træffer vi Overdragelser

¹ Om Betydningen og Herkomsten Dahlerup: Forelæsninger over Jyske Lov 1. Bog, 87.

² IV 13, jfr. Skaanske Lov IV, 16 og Anders Sunesøn IV, 12.

³ Dipl. Svec. I, 133.

⁴ Liebermann: Gesetze der Angelsachsen II, 486; jfr. Brunner: Zur Rechtsgeschichte der römischen u. germanischen Urkunde, 189.

⁵ Ældste Eksempel i Eskils Brev til Esrom ⁸/_s 1158: Sueno et Rane terram michi scotauerunt multis coram astantibus.

⁶ Som i den kontinentale Laisiwerpitio (in laisum jactare) hvor man ikke som i den nordiske Skødning anvender en Græstørv, men en Stav (festuca).

⁷ Erslev: Testamenter 11; Oldemoder 17: Scotacionem fecimus in pallio venerabilis patris domini esgeri; jfr. Matzen: Privatret II, 64 f.

efter den ældre Sædvane i Kirken¹. I Slutningen af 13. Aarh. (tidligst 1272) afløses imidlertid Overdragelsen i levende Live af Overdragelser blot ved Dokument². Overensstemmende med Handlingens Forsvinden indledes Dateringen oftest ved datum. I visse Tilfælde vil dog maaske Testamentets Aabning være at betragte som Handlingen.

Efter Narratio følger i Roskildebrevet *Corroboratio*. Denne Formel forefindes almindeligt i Roskildebrevene, men mangler i de tre Breve til Æbelholt. I Ærkebisperevene er Manglen af Formlen hyppig.

I Ordlyden³ staar det foreliggende Brev Brevet til Esrom 1174⁴ nær ved ligesom dette at betegne Seglet ved det særegne imago. Brevet til Esrom 1164—70⁵ har ligesom det foreliggende Vendingen dubia pro certis, der peger paa et Diktatfællesskab, der ved andre Steder i Dokumentet skinner klart igennem⁶.

Datering mangler som i de fleste af Absalonsbrevene. Da vi i foreliggende Tilfælde staar overfor en Original, slaar den vistnok almindelige Betragtningmaade, at Afskriverne bærer Skylden for, at de fleste af vore ældre Dokumenter er udaterede, ikke til. I det hele taget vil vel Afskriverne, selv om de sammentrænger og arbejder frit, have Interesse af at medtage den saa let notérbare Datering, og hvor derfor Afskrifterne mangler Datering, maa man vistnok snarere gaa ud fra, at ogsaa Originalen har manglet den. Hvor Dateringen findes i Absalonsbrevene, staar vi oftest overfor Doku-

¹ S. R. D. IV, 492; Oldemoder 14; Erslev: Testamenter 15 fra 1268 baade i Kirken og paa Tinge.

² Dipl. A. M. I, 66; Erslev: Testamenter 21: Lego et scoto per presentes.

³ Ne qua igitur ecclesiastica secularisue persona moderna siue futura dubia pro certis recipiat et de canonica collatione credula non permaneat presenti paginam istam imaginis nostre impressione munimus et confirmamus et successorum nostrorum episcoporum omnium que christi fidelium oculis et credulitate perpetuo inspiciendam relinquimus.

⁴ Cod. Esrom., 95.

⁵ Cod. Esrom., 114.

⁶ Jfr. ovenfor pag. 70.

menteringsdatering, sjældent, maaske i intet Tilfælde, overfor Handlingsdatering.

Brevet slutter med *Subscriptio* og *Vidneliste*. Lignende Lister findes i Brevet til Esrom 1164—70, 1174, 25 Febr. til Esrom og endnu et udateret til Esrom¹. De bevidnende Personers Forhold undersøges nærmere nedenfor.

Endnu staar tilbage at betragte *Brevets almindelige Affattelse*. Brevet indledes subjektivt med ego og har overensstemmende hermed Singularisaffattelse Hovedmassen af Dokumentet igennem, men i Corroboratio træffer vi Affattelse i Pluralis: *imaginis nostre impressione munimus et confirmamus*. Samme blandede Affattelse træffer vi i de to Breve til Sorø o. 1167 og efter 1171²: *Sigillo nostro munimus et confirmamus* og i Brevet til Esrom 1174: *Imagine propria sigillo ceræ impressa munivimus*. Denne blandede Affattelse træffes kun i disse fire Breve, der i flere andre Henseender røber Diktatfællesskab. De øvrige af Absalons Breve, deriblandt alle Ærkebispedokumenterne, er affattet helt igennem i Pluralis, med Undtagelse af Brevet til Esrom 1164—70³, der har en gennemført Singularisaffattelse. Sidstnævnte Brev viser udpræget Diktatfællesskab med Brevet til Roskilde Mariekloster som ovenfor vist⁴ og det ligger nær at søge den samme Diktator til alle 5 Breve. Om Modtagerdiktat kan der ikke blive Tale, da to af Brevene er til Sorø, to til Esrom og et til Roskilde. Vi staar da overfor enten Udstederdiktat

¹ Cod. Esrom., 114, 95 og 93.

² Dipl. A. M. I, 251 og 250.

³ Cod. Esrom., 114.

⁴ For Oversigtens Skyld anføres her Hovedpunkterne af de 5 Breves Diktatfællesskab. De indledes alle med Invocationen trods dennes Sjældenhed i Absalonsbreve, hvorpaa i 2 af dem følger en hinanden meget nærstaaende Inscriptio, mens de 3 øvrige gaar over til Intitulatio ensartet i alle. Til denne slutter sig i alle Tilfælde sjældnere Former af Devotio, i to Tilfælde stærkt udformet i ensartede Vendinger. Derefter følger i dem alle Publicatio og Narratio. En egentlig Dispositio findes ikke, de dispositive Bestemmelser træffes ved Hjælp af en Kombination af Narratio og Corroboratio. Denne sidste er i fire af Brevene affattet i Pluralis og anvender i alle Tilfælde Verberne *munimus* og *confirmamus* og iøvrigt benyttes flere særegne Vendinger, der røber Diktatfællesskabet paa Kryds og tværs.

eller Udfærdigelse ved en udenfor staaende tredie¹. Den Mand, man i Tilfælde af Udstederdiktat nærmest maatte hæfte sig ved som formodet Diktator, er Absalons Kapellan Valter². Han vidner imidlertid kun i to af denne Gruppes Breve³, men udenfor Gruppen i det udaterede til Esrom⁴ og i Brevet til Æbelholt 1171⁵. Nu er disse to Breve affattet helt igennem i Pluralis i Modsætning til de to indenfor den behandlede Gruppe, og hvad det sidste Brev angaar, Brevet til Æbelholt, staar vi utvivlsonst slet ikke overfor Udstederdiktat, men Brevet er som de øvrige af Roskildebisp Absalons Breve til Æbelholt⁶ en Modtagerudfærdigelse. Ogsaa Ærkebisp Absalons Brev til Æbelholt⁷ og muligvis ogsaa Brevet til Esrom o. 1178⁸ er skrevet i Æbelholt af den Mand, der for Absalon skrev Brevet til Paven o. 1198⁹: Abbed Vilhelm. Brevet til Æbelholt o. 1176¹⁰ indledes med den i Pavebreve ret almindelige Arenga: *Officii nostri nos hortatur auctoritas*, der anvendes i Eugenius 3.s Brev 1148 29 Apr. til Abbed Suger i St. Genoveva, hvor Vilhelm var Kannik¹¹.

Der foreligger saaledes næppe Udstederudfærdigelse, men snarest Udfærdigelse ved en udenforstaaende tredie. Udfærdigelsen ved Lejlighedsdiktator er da ogsaa naturligt i denne lidet skrivedygtige Tid. Brevet til Mariekloster i Roskilde er foruden af Valter underskrevet af Provst Isak og Simon Abbed i Sorø. Af de fire øvrige hinanden nærstaaende

¹ Redlich: Urkundenlehre III, 124 ff.

² Oluf Nielsen mener, at han er Absalons Kapellan i Tiden 1170—73; han vidner imidlertid, hvad denne ikke har bemærket, i Brevet til Roskilde Mariekloster, der almindelig antaget er fra 1176.

³ Cod. Esrom., 114; Palæograf. Atlas LI.

⁴ Cod. Esrom., 93.

⁵ Dipl. A. M. I, 31.

⁶ S. R. D. VI, 37 og Dipl. A. M. I, 41.

⁷ Dipl. A. M. I, 48.

⁸ Dipl. A. M. I, 52.

⁹ D. S. I, 128.

¹⁰ Dipl. A. M. I, 41.

¹¹ Mansi: Sacrorum Consiliorum XXI, 637.

Breve, som vi ovenfor udskilte, underskriver Isak ellers ingen, men træffes kun i det Absalonsbrev till Esrom, der ikke hører til vor udskilte Gruppe¹. Tilbage staar da kun Abbed Simon, der foruden i Brevet til Mariekloster, vidner i det Brev til Esrom 1164—70², der staar det nærmest. Han vidner dertil i Ærkebisp Absalons Brev till Roskilde o. 1180³, et Brev, der staar Gruppen meget nær, det eneste af Ærkebispedokumenterne, der gør det. Disse er ellers hinanden saa indbyrdes lig, at en organiseret Udstederstue maa forudsættes.

Foruden disse 3 Breve bevidner Simon blot Knudsbrevet 1183 til Odense⁴. Han vidner da vel kun i 3 af Gruppens 6 Breve, men er Modtager ved 2 af de øvrige, Brevene til Sorø o. 1167 og efter 1171⁵). Der er da al Sandsynlighed for, at han som Lejlighedsskriver udfærdiger de 3 Breve, han vidner i, og som Modtager de 2 til Sorø. Det 6. Brev i Gruppen⁶ har han da udfærdiget, skønt han ikke har været til Stede ved Handlingen.

Resultatet af Diktatundersøgelsen er da blevet det, at Brevet til Mariekloster i Roskilde udmærket gaar ind i Absalonsdiktaten, nærmere i en særegen Gruppe af Absalonsbreve, der rimeligvis er dikteret af Abbed Simon i Sorø. Der er intetsomhelst i Diktaten, der tyder paa, at Brevet er uægte.

Absalons Breve falder i det store og hele i tre Grupper: Modtagerudfærdigelser, Udfærdigelser af Abbed Simon og Lundeudfærdigelser. I første Gruppe falder det udaterede Brev til Ringsted, der af Repertoriets Udgivere med nogen Tvivl henførtes til Absalon som Udsteder⁷. Det er ligesom Brevet til Ringsted o. 1171⁸ udfærdiget af Modtageren, og

¹ Cod. Esrom., 93.

² Cod. Esrom., 114.

³ Dipl. A. M. I, 42.

⁴ Dipl. A. M. I, 269.

⁵ Dipl. A. M. I, 251 og 250.

⁶ Cod. Esrom., 95.

⁷ Repert. I, nr 19.

⁸ Dipl. A. M. I, 29. De to Breve burde være tilføjet i min Afhandling H. T. 9. R. II, 137, Anm. 2.

det ses af Diktatejendommelighederne, at Absalon utvivlsomt er Udstederen. Til Modtagerudfærdigelserne hører endnu de ovenfor nævnte Breve til Æbelholt. Derimod staar det udaterede Brev til Æbelholt, hvis Udsteder var uvis¹, ikke nogen af Grupperne nær og er ikke noget Absalonsbrev. Det samme gælder utvivlsomt Brevet til Sorø, der tidligere henførtes til o. 1197². De maa henføres til Andreas Sunesøn³.

De øvrige af Roskildebispens Breve er udfærdiget af Simon i Sorø. Det er betegnende, at han, ligesom den Mand, der efter min Opfattelse har skrevet Eskils ældste Diplomer, Herman Kannik i Lund, kommer udefra de større Forhold. Han er Englænder af Fødsel. Naar undtages Brevet til Roskilde o. 1180, der rimeligvis er udfærdiget af Abbed Simon⁴, sondrer Ærkebispedokumenterne sig i Bygning stærkt ud fra Roskildeguppen. Enkelte af de ældste, saaledes Æbelholt- og Esrombrevene o. 1178⁵, er udfærdiget af Modtageren, men de øvrige Dokumenter danner en stor Gruppe, der i Diktaten staar hinanden ret nær og minder ikke lidt om Pavebrevene, der utvivlsomt er Mønstret. Vi har sikkert med Udstederudfærdigelse at gøre, og Ærkebispnen har da rimeligvis haft et Kancelli.

Det ældste Brev, der er udgaet herfra, er imidlertid Brevet til Odense 1180 12. Maj⁶, der staar Brevet til Øm 1183⁷ og det mangelfuldt daterede Brev til København⁸ nær. Odensebrevet er karakteristisk nok det første Brev, der nævner en biskoppelig Notar. At vi først 1180 træffer

¹ S. R. D. VI, 147 jfr 218.

² Dipl. A. M. I, 73.

³ S. R. D. IV, 476. Saaledes ogsaa Kalls Note til Suhm VIII, 401.

⁴ Dipl. A. M. I, 42. Det skiller sig ud fra samtlige andre Ærkebispediplomer ved at have *Invocatio* og ved hverken at nævne Absalon som Primas eller Legat.

⁵ Dipl. A. M. I, 48 og 52.

⁶ Dipl. A. M. I, 263.

⁷ S. R. D. V, 251 f.

⁸ Pontoppidan: Orig. Hafn., 154. En anden Gruppe danner Brevet til Slesvig o. 1187 med Brevet til Sorø Dipl. A. M. I, 60 og 276 og Brevet til Løgum S. R. D. VIII, 194.

paa Udstederdiktat, mens Modtageren ellers er virksom, synes at tyde paa, at Absalon, da han bliver Ærkebisp, ikke overtager et Kancelli, men først senere organiserer det. I samme Retning peger den Omstændighed, at Udstederbrevene kun i ringe Grad ligner Brevene fra Eskils Archiepiscopat. Disse er indbyrdes uensartede og lidet kancellimæssige. Affattelsesmaaden er saaledes ikke som i Absalons Ærkebispedokumenter fast Pluralis majestatis, men veksler med blandet Affattelse, saaledes at kun Corroboratio er affattet i Pluralis, mens Resten er i Singularis¹. Brevet til Esrom o. 1176² har i Corroboratio Verbalbenyttelsen confirmamus — munimus — interdicimus, der foruden den højtidelige Invocatio minder stærkt om Diktaten i de Absalonsbreve, Simon har dikteret. Brevet til Ringsted 1170 er udfærdiget af Modtageren³, og de øvrige Eskilsbreve har intet indbyrdes Diktatfællesskab, der berettiger Formodningen om, at de er udgaaet af et Udstederkancelli.

Undersøger man Brevet til Roskilde Mariekloster for at se, om der i *det reale Indhold* kan opdages Motiver til en Forfalskning, skuffes man atter. Der bortgives foruden Gaarden i Hofwum⁴ Tienden af Roskilde. Tiendegaver er almindelige i Absalons Bispetid, og foruden Roskilde Nonneklostret faar ogsaa Sorø, Ringsted og Æbelholt Klostre saadanne⁵. Ej heller er Nonnerne, saa vidt vides, nogensinde blevet forulempet i deres Besiddelse af Hove. For et materielt Falskneri, som Buchwald tænkte sig det, er der da intet Grundlag, og at et rent formelt Forfalskningsforsøg skulde foreligge, er lidet sandsynligt, naar man betragter, hvor nær Diktaten slutter sig til flere andre Absalonsbreve⁶.

¹ Cod. Esrom., 123; Dän. Bibliothek III, 138.

² Cod. Esrom., 86.

³ Dän. Bibliothek III, 138; jfr. ovenfor pag. 71.

⁴ Maaske Hove, Smorum Herred og Sogn, hvor senere Agnete Kloster har en Gaard; jfr. C. Neergaard i Kirkehist. Saml. 4. R. I, 754.

⁵ Dipl. A. M. I, 251 og 250; Repert. I, nr. 386; S. R. D. VI, 134.

⁶ Tilstrækkeligt var det egentlig at anføre Protokol og Begyndelse af Teksten i Roskildebrevet og Esrombrevet fra o. 1170 (Cod. Esrom., 114):

Alle Detailundersøgelser peger da i Retning af, at *Bisp Absalons Gavebrev til St. Marie Kloster i Roskilde er ægte*, og at det bevarede Aktstykke er det ældste i Original bevarede danske Bispebreve.

In nomine sancte et indiuidue trinitatis tam presenti quam future in christo regenerande posteritati. Ego Absalon, non humanis meritis, sed diuina in me ordinante gracia, roskildensi sedi et ecclesie addictus episcopus, notificare dignum duxi et fidelium memorie commendare quod

In nomine patris et filii et spiritus sancti tam presenti quam future in Christo renascente posteritati in perpetuum. Ego Absalon non humanis meritis sed diuina ordinante gracia sancte Roskildensis ecclesie vocatus episcopus hujus inscripta pagine notifico et manifesto atque oculis videre et audire volentium fideliter antepono

Arthur Köcher.